

**BÜYÜK DEVRİMCİ MAHMUT ESAT BOZKURT'A
ÖLÜMÜNÜN 74. YILINDA SAYGIYLA...**

Türkiye Barolar Birliđi Başkanı

Av. Prof. Dr. Metin Feyziođlu'nun Anma Konuşması

21.12.2017, Kuşadası

Mahmut Esat Bozkurt'un saygıdeğer ailesi, değerli dinleyenler.

Kuşadası'nın dünya çapında bir entelektüel, seçkin bir hukukçu ve eşsiz bir vatansever olarak yetiştirip Türk Milletine armağan ettiği Mahmut Esat Bozkurt, 51 yıllık yaşamına asırlarca anılacak başarılar sığdırmış bir Cumhuriyet devrimcisidir.

Onun çocukluğu ve gençliği, Osmanlı Devleti'nin yıkıma doğru gittiği, yurtseverlerin devleti kurtarmak için çözümler aradıkları, milliyetçilik hareketlerinin yükselişe geçtiği bir dönemde geçmiştir.

1908'de hukuk mektebinde idealist, heyecanlı, soran, sorgulayan bir öğrenci olarak gazeteciliğe de başlamış ve ilk makalelerini kaleme almıştır.

*

1910 yılında, henüz 18 yaşında bir hukuk fakültesi öğrencisi olarak yazdığı makalede, **“Tecavüz edenin tecavüz ettiği kişi ile evlenmeyi kabul etmesi durumunda cezalandırılmayacağı”** konusunu sorgulamış; bunun haksız bir hüküm olduğunu, evlilik olması durumunda bile kamu hukuku bakımından suçlu kişinin cezalandırılması gerektiğini savunmuştur.

*

Türkiye'den sonra İsviçre'nin Lozan kentinde hukuk eğitimini sürdürmüş ve doktorasını yapmıştır. Mahmut Esat Bey'in doktora tezinin adı **“Osmanlı Kapitülasyonlar Rejimi”**dir. **“Kapitülasyonlar ister tek taraflı, ister karşılıklı anlaşma sayılsın, taraflardan birinin hayati çıkarlarına aykırı düşerse veya tabi oldukları şartlar değişirse tek taraflı olarak ilga edilebilirler!”** diye noktaladığı teziyle Osmanlı'nın kapitülasyonları kaldırmasının hukuki bir hak olduğunu; bilgisi, yüreği ve cesaretiyle bir Avrupa Üniversitesi'ne kabul ettirebilmiştir.

*

İsviçre'nin Lozan kentinde kurulan Türk Talebe Cemiyeti'nin başkanlığına seçilen Mahmut Esat Bey, **15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgal edildiğini ve Türklere yönelik katliamların yapıldığını duyar duymaz kaçak olarak bindiği bir gemiyle yurda dönerek milli mücadeleye katılmıştır.**

1919 yılında, Milli Mücadele için örgütlediği 120 kişilik müfrezesi ile Menderes Cephesi teşkilatı içinde yer almıştır.

*

1920'de İzmir milletvekili seçilmesine rağmen Ege dağlarında işgalcilerle savaştığı için aylarca Meclis çalışmalarına katılamamıştır.

Aynı yıl Gazi Mustafa Kemal tarafından “maarif” ve “adliye” vekaletleri için aday gösterilse de, her iki teklifi de kabul etmemiştir.

Gazi Mustafa Kemal’e gönderdiği mektupta, adliye vekilliğini “Türkiye ve Avrupa’da aldığı hukuk eğitimi sonucunda mevcut adliye ve kanunların durumuna ilişkin çok radikal kanaatler edindiği, henüz bu düşüncelerini uygulayacak müsait bir ortam bulunmadığı” gerekçesiyle kabul edemeyeceğini belirten Mahmut Esat Bey, “Maarif” vekilliğini kabul etmemesini de “bu işte mütehassıs ve müntesip olmamasına” dayandırmıştır. Çünkü ona göre bu şekilde görev alanlar yüzünden memleket öteden beri çok zarara uğramıştır.

*

1922-1924 yılları arasında **iktisat vekilliği** yapan Mahmut Esat Bey, halkın hukukunu savunan bir Müdafaa-i Hukukçu olarak her zaman emekçinin yanında yer almış, Cumhuriyet Devriminin en büyük unsurlarından birinin köylülüğün efendiliği olduğunu savunmuştur.

Bir yandan savaş sonrasında hayvancılığı büyük sıkıntıya sokan salgın hastalıklarla mücadele ederken, diğer yandan çiftçilere tohum dağıtılmasını sağlamıştır.

İktisat vekilliği görevine gelince iki aylık yurt gezisine çıkarak özellikle düşmandan kurtarılmış bölgelerin ekonomik sorunlarını yerinde tespit etmiş ve bir “iktisat kongresi”ne ihtiyaç olduğu kanaatine varmıştır. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal’e bir telgraf çekerek bu fikrini açıklamış ve kendisine de kongrenin fahri başkanlığını teklif etmiştir.

İzmir İktisat Kongresi’nde yaptığı konuşmada şöyle demiştir:

“Egemenlik gerek çağdaş hukukta ve gerek milli ve dini hukukiyatımızda doğrudan doğruya millete ait bulunduğundan, Sultanlar, Halifeler milletin iradesinden, arzusundan bir karış ileri geçmek hak ve yetkisine sahip değildirler. Bunun aksine hareket edenler Türk milleti nezdinde ya başlarını kaybederler veya kaçışın utancıyla memleketi terk ederler ve giderler.”

Ulusal sermayenin, **milli ekonominin** ateşli bir taraftarı olan Mahmut Esat Bey, “Üretimin artırılması” ve “ülkenin dışa bağımlılıktan kurtarılması” idealiyle yürüttüğü çalışmalar sonucunda, 1922-1923 yıllarında dış ticaret açığını en düşük seviyeye indirmiştir.

*

Bir haysiyet timsalidir Mahmut Esat Bey...

Genç Cumhuriyet, işgal bölgelerinde hasar tespiti yapmakta ve vatandaşlara uğradıkları zararı ödemektedir. **Mahmut Esat Bey'in Kuşadası'nda ailesine ait evler ve dükkanlar da işgal kuvvetlerince yakılmış ve 50 bin liralık bir hasar tespit edilmiştir. Fakat o, bu belgeyi, nüfuzunu kullanarak devletten çıkar sağladığı algısı oluşmaması için işleme koymamış, bile isteye zaman aşımına uğratmıştır.**

*

1924 Anayasasını hazırlayanlar arasında yer alan Mahmut Esat Bey, **Cumhurbaşkanına TBMM'yi fesih yetkisi veren düzenlemeyi sağlam hukuki gerekçelerle eleştirmiş ve nihayetinde bu madde, Gazi Mustafa Kemal'in de desteğiyle Meclis tarafından reddedilmiştir.**

*

Fikirlerini uygulamaya koyacak müsait ortamın olduğu kanaatine varmış olacak ki 1924 yılında, daha önce geri çevirdiği Adalet Bakanlığı görevini üstlenmiş ve 1930 yılına kadar Cumhuriyet'i Cumhuriyet yapan hukuk devrimlerinin gerçekleşmesine hizmet etmiştir.

Başta laik hukuk devletinin önünü açan **Medeni Kanun** olmak üzere, Ceza Kanunu, Borçlar Kanunu, İcra İflas Kanunu, Mahkemelerin Kuruluş Kanunu, Hukuk ve Ceza Yargılamaları Usulü kanunları, Deniz Ticaret Kanunu ve Türk kadınının seçme seçilme hakkını kazanmasının ilk adımı olan Belediye Kanunu gibi Cumhuriyet'in temelini oluşturan kanunlar onun döneminde hazırlanmış ve yürürlüğe girmiştir.

*

Cumhuriyet'in ilk yıllarında çalışabileceği bir ofisi olmadığı için eski bir tren vagonunu çalışma odasına dönüştüren Mahmut Esat Bey, 17 Şubat 1926 tarihinde Meclis'te kabul edilerek 4 Ekim 1926'da yürürlüğe giren ve mimarı olduğu Medeni Kanun'a bir manifesto gibi yazdığı önsözde şu tespitlere yer vermiştir:

“Kanunları dine dayalı olan devletler kısa bir zaman sonra ülkenin ve ulusun ihtiyaç ve isteklerini karşılayamazlar. Çünkü dinler değişmez hükümler içerirler. Yaşam yürür; ihtiyaçlar hızla değişir. Bu nedenle dinlerin sadece bir vicdan işi olarak kalması, günümüz uygarlığının esaslarından ve eski uygarlıkla yeni uygarlığın en önemli ayırt edici özelliklerinden birisidir.

...

Kuşku yoktur ki, kanunların amacı herhangi bir gelenek ve görenek veya yalnız vicdanla ilgili olması gereken dinsel hükümler değil, siyasal, toplumsal ve ulusal birliğin her neye mal olursa olsun güvencesi ve tatminidir. Yüzyılımızın uygarlığına mensup devletlerin ilk ayırıcı nitelikleri din ile dünyayı ayrı görmektedir. Bunun tersi, devletin kabul ettiği din esaslarını kabul etmeyen kimselerin vicdanlarını baskı altına almak olur.

...

Dinin hüküm halinde kanunlara girmesi tarihin akışında çoğu kez hükümdarların, zorbaların, güçlülerin keyif ve isteklerini tatmin aracı olması sonucunu getirmiştir. Dini dünyadan ayırmakla yüzyılımızın devleti, insanlığı, tarihin bu kanlı sıkıntısından kurtarmış ve dine gerçek ve sonsuz bir taht olan vicdanı ayırmıştır.”

*

Dünyada eşi benzeri görülmemiş bir hukuk devrimi yapılıyor. **Kulluktan vatandaşlığa geçen millet hak aramaya teşvik ediliyor, bunun bir sonucu olarak dava sayısı artıyor.** Cumhuriyet’i kuranlar bundan gurur duyuyor ama davaları hızla ve hakkaniyetle çözüme kavuşturacak, yeni hukuk sistemine göre yetişmiş yeterli sayıda **hakim yok, savcı yok, avukat yok...** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi hukukçu ihtiyacına yetişemiyor.

1925 yılında Adalet Bakanlığı görevine gelir gelmez bütçeye Ankara’da bir hukuk mektebi açılması için tahsisat koyduran Mahmut Esat Bey, Ankara Hukuk Fakültesi’nin aynı yıl açılmasına ön ayak olmuştur.

*

Mahmut Esat Bey’e göre:

“Türk hakiminin nazarında, bir vekili muhakeme etmekle, dağlar başında kimsesiz kalmış bir Türk çobanını muhakeme etmek arasında asla fark yoktur ve olamaz.”

Bu sözler, asla göstermelik değildir. Adalet Bakanı olarak Alanya’ya gittiği sırada bölge hakimini, kendisini karşılamaya gelmediği için şikayet edenlere “O hakimdir, biz ona gideriz” demiştir.

*

Savcıyı **“Cumhuriyet Savcısı”** olarak tanımlayan odur. Bunun gerekçesini açıklarken Gazi Mustafa Kemal’e, **“Çünkü öyle zaman olur ki, Cumhuriyeti korumak için başbakandan, bakandan, müsteşardan, validen, elçiden bile hesap sorabilir. İşte bunu soracak da Cumhuriyet savcısı’dır”** demiştir.

Adalet Bakanı olarak Cumhuriyet Savcılarına ise şöyle seslenmektedir:

“Cumhuriyet savcıları! Meriç Kıyılarında çalışan Türk köylüsünün sabanından tutunuz da, bu yurttta yaşayanların uğrayacakları en ufak bir haksızlıktan, hatta Bingöl Dağları'nın ıssız kuytularında nafakalarını bekleyenlerin gözyaşlarından siz sorumlusunuz!”

Engin hukuk bilgisiyle savunmanın yargıdaki rolünü gören Mahmut Esat Bey, mahkemelerde vekalet görevini üstlenmeyi belli kriterlere bağlayan ve baroların açılmasını kolaylaştıran düzenlemeler yapmış, **1924'de 9 olan baro sayısı 1927'de 56'ya ulaşmıştır.**

1927 yılı başlarında hakimlerin beşte üçünün hala mektepsiz olduğu sancılı dönemlerde Adalet Bakanlığı yapan Mahmut Esat Bey, 1930 yılında görevi bıraktığında Ankara Hukuk Fakültesi 366 mezun vermiştir.

*

Hukuk devriminin yani Cumhuriyet devriminin en önemli karakterlerinden biri olan Mahmut Esat Bey, **Bozkurt-Lotus Davası** ile Türkiye'ye uluslararası hukuk alanında büyük bir başarı da kazandırmıştır.

1926 yılında Bozkurt adlı Türk gemisi ile Lotus adlı Fransız gemisinin çarpışması sonucunda 8 Türk denizcinin ölmesi üzerine Fransız kaptanın Türk adliyesi tarafından tutuklanması iki ülke arasında siyasi krize neden olmuş, iş Lahey Adalet Divanı'na gidip gitmemeye kalmıştır. Kendisine görüşünü soran Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal ve Başbakan İsmet İnönü'ye, **“Bu konuda geri çekilme uluslararası saygınlığımızı sarsar ve Lozan'da bin bir zorlukla kaldırdığımız kapitülasyonlara Türkiye'nin kapılarını yeniden aralamış olur”** açıklamasında bulunmuş, **“Davayı ben savunacağım. Kaybedersem bir daha ülkeme dönmem; fakat kazanacağız”** demiş, Gazi Mustafa Kemal'den **“Güle güle git, kazanacaksınız... Kazanmasanız bile bu millet seni bağrına basacaktır”** cevabını almıştır.

Dava 1927 yılında Türkiye'nin lehine sonuçlanmıştır. Mahmut Esat Bey, kendisine Bozkurt soyadını verecek olan bu sonuçla, adını, Türk hukuk tarihine altın harflerle yazdırmıştır.

*

Bakanlık görevinden ayrıldıktan sonra sade bir milletvekili olarak Ankara ve İstanbul hukuk fakültelerinde Cumhuriyet hukukçularını yetiştiren **Mahmut Esat Bozkurt'a göre:**

(Faşizm) “Milletlerin hakimiyetini bir zümrenin nihayet bir şahsın görüşlerine idaresine kurban etmek davasıdır. Bütün halk hakimiyeti prensiplerinin başına vurulmuş bir tokmaktır. Diktatörler yalnız buldukları memleketlerde değil, beynelmilel vaziyet için de tehlikelidirler.”

*

“**Milli hakimiyet, şekil değildir. Ruh ve öz meselesidir.**”

*

“**Kemalizm tutunacaktır. Çünkü iktisadi, siyasi, içtimai prensipleri 20. Asrın yeni düsturlarının ifadesidir. Kemalizm realisttir. Hele milliyetçi, cumhuriyetçi, laik ve parlamenter oluşu, devletçiliğin manevi cihetini tamamlamaktadır. Dünya Kemalizm prensiplerine doğru ilerliyor.**”

*

“**Türk milleti hesabına paylaşmayacağımız hiçbir şey yoktur. Her şey milletindir.**”

Eksiklikleri ayrılıkla değil, birbirimizi eleştire eleştire, birlikte, elbirliğiyle yoluna koyabiliriz. Mutlaka birleşeceğiz.

İktidar yanlısı, muhalif ayrımını tanımıyoruz bile. Biz tarihin kaydedebildiği en büyük davanın bayrağı altında toplanmış Türk ihtilalcileriyiz, o kadar...”

*

Mustafa Kemal Atatürk'ün ışıklı yolunda yorulmak bilmeden yürüyen Sizleri bir kez daha saygıyla selamlıyorum.

Mahmut Esat Bozkurt'un heyecanıyla, ruhuyla ve vatan aşkıyla o ışıklı yolda yürümeye devam eden on milyonlar adına diyorum ki, Türkiye Cumhuriyeti çağdaş uygarlık düzeyinin de üzerine çıkacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti, sonsuza dek yaşayacaktır.